ALICE TOMA – *Lingvistică şi matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă. Termen, limbaj, discurs, interdisciplinaritate*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, 520 p., alice_toma@yahoo.com

Cartea *Lingvistică şi matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă*, de Alice Toma îşi propune o abordare complexă şi originală a terminologiei – domeniu de mare actualitate ştiinţifică. Punctele de vedere teoretice adoptate sunt susţinute printr-o analiză minuţioasă, făcută din mai multe perspective, a termenilor matematici interdisciplinari. Se demonstrează astfel convingător caracterul interdisciplinar al terminologiei, pe de o parte şi importanţa terminologiei matematice din punct de vedere ştiinţific, pe de altă parte. Îmbinarea ***terminologiei lexicale*** cu ***cea discursivă*** constituie un model de analiză a terminologiilor, în general şi răspunde unui deziderat al cercetărilor actuale.

Cartea este structurată în trei părţi. PARTEA I prezintă detaliat ***terminologia*** ca ştiinţă, orientările existente din diverse puncte de vedere, date de larg interes informativ (p. 38-54). Se reţine distincţia fundamentală dintre ***terminologia normativă*** (adresată specialiştilor, bazată pe impunerea univocităţii semantice şi a monoreferenţialităţii ***termenului***) şi ***terminologia descriptivă*** (numită şi ***funcţional-descriptivă***, p. 96 sau ***lexicală***, p. 97 ş.a., adresată nespecialiştilor, prezentând un interes larg prin analogiile cercetării lexicului comun şi a celui specializat). Precizările privind interpretarea ***termenului*** în funcţie de aceste două orientări au în vedere aplicarea câtorva criterii importante pentru o caracterizare unitară capabilă să determine specificul diverselor terminologii – şi în speţă a celei matematice – în funcţie de satisfacerea anumitor criterii.

Capitolul 2 rezervat ***terminologiei matematice*** stabileşte premisele cercetării întreprinse: demonstrarea caracterului „tare” sau „dur” al limbajului matematic corelat cu gradul înalt de abstractizare, precizie, ermetism. Demonstraţia va fi făcută pe două paliere diferite: ***terminologia lexicală*** (care verifică univocitatea semantică, determină relaţiile de sens, analizează definiţiile din dicţionare specializate sau generale) şi ***terminologia discursivă*** (bazată pe concept şi investigând relaţiile referenţiale în texte matematice). Ipoteza de bază a cercetării este formulată categoric la p. 66: „matematica este cea mai ***dură*** dintre ştiinţele dure, în care limba este un adevărat cod” şi întreaga lucrare îşi propune să demonstreze acest lucru. Foarte interesantă mi se pare ideea (formulată în acest capitol şi reluată pe parcursul lucrării) privind existenţa nu numai a unor grade de „ştiinţificitate” diferite (trăsătură valabilă şi pentru alte terminologii ştiinţifice), ci şi existenţa unor grade de „matematicitate” diferite (p. 69).

Sunt precizate modalităţile de definire a termenului matematic (p. 81), interpretarea lui simplă sau compusă (ultima situaţie fiind numită termen matematic sintagmatic sau termen-sintagmă, p. 69), se explică modul de alcătuire a corpusului analizat (295 de termeni), bazat pe analiza mai multor dicţionare (speciale şi generale), dar şi a unor manuale de liceu (geometrie).

Perspectiva semantică diferenţială, relaţia cu lexicul comun, principiul definiţiilor alternative, relaţia dintre dicţionarele speciale şi cele generale, relaţia dintre dicţionare şi texte, problemele determinologizării (vulgarizării, banalizării) sunt orientări comune într-o terminologie ştiinţifică europeană sau românească, de larg interes lingvistic. Aplicarea acestor puncte de vedere este ilustrată convingător de analiza făcută de A. Toma unor termeni matematici ca PUNCT, DREAPTĂ, PLAN, CERC, FUNCŢIE, p. 112-116.

Pe linia justificărilor şi precizărilor metodologice sunt binevenite datele generale privind interpretarea ***terminologiei discursive*** ca o completare pe alt palier a ***terminologiei lexicale***. Analiza diverselor dimensiuni ale discursului ştiinţific este aplicată (după modele utilizate şi de alţi cercetători) unor texte matematice (p. 127-134), unele rezultate făcând comparaţie dintre texte româneşti şi franceze (p. 134-135).

Se avansează o altă ipoteză interesantă privind ***vulgarizarea*** în limbajul matematic, care poate fi constatată ***numai la nivel lexical*** (în cazul definiţiilor alternative ale unor termeni), ***nu şi***

BDD-R29 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 08:20:40 UTC)

la nivel textual, „unde e cvasiabsentă", p. 139. Interesantă este (şi va fi riguros demonstrată pe parcursul lucrării) teza că limbajul matematic este fundamental prin raportare la ***interdisciplinaritate***, fapt dovedit prin analiza terminologică lexicală, dar, mai ales, prin cea discursivă (p. 144).

PARTEA a II-a privind ***analiza terminologică lexicală*** se face prin raportare atât la limba comună, cât şi la alte limbaje ştiinţifice (p. 147 ş.a.) vizând demonstrarea caracterului „dur" al LM. Utilizând analiza semică, se urmăreşte păstrarea ***nodului dur*** al sensului unui termen matematic în transferul lui de la limbajul matematic la limba comună (p. 151-152) şi se ajunge la ideea (p. 153) că „limbajul matematic rămâne accesibil la un anumit nivel numai specialistului". Prin analiza semantică contrastivă se demonstrează că există ***o uniformitate translingvală*** din acest punct de vedere (p. 152), ceea ce contrazice teza actuală de largă susţinere în semantica lexicală diferenţială privind specificul semantic al limbilor în redarea aceleiaşi realităţi extralingvistice. Uniformitatea translingvală sau caracterul universal al terminologiei matematice, infirmă, cel puţin parţial, teza specificului semantic al limbilor în raport cu aceeaşi realitate extralingvistică, diferenţiind parţial acest limbaj de alte terminologii sau de limba comună.

Alte aspecte analizate contribuie la stabilirea specificului limbajului matematic. Astfel, exprimarea sintagmatică (obligatorie sau facultativă), cu aprecieri statistice riguroase reprezintă contribuţii importante ale analizei efectuate. Analiza mărcilor diastratice (p. 175-176) în DEX oferă alte date de interes din mai multe puncte de vedere, inclusiv pentru relaţia limbă comună/ limbaj matematic.

Se reţine concluzia că DEX-ul foloseşte numai definiţia naturală şi că prin aceasta se îndepărtează de definiţia ştiinţifică. Se consideră că uzul simplificat, chiar modificat şi nu tocmai exact al definiţiilor termenilor matematici din DEX reprezintă o deosebire faţă de definirea altor termeni ştiinţifici în DEX, care o copiază pe cea ştiinţifică (p. 186), observaţie care nu se verifică decât parţial pentru unele terminologii studiate.

PARTEA a II-a se ocupă de ***terminologia matematică interdisciplinară*** din perspectiva ***terminologiei lexicale*** (p. 189 ş. u.). Sunt precizate concepte auxiliare în această analiză: ***interdependenţă/ interferenţă, macrointerdisciplinaritate/ microinterdisciplinaritate*** (p. 189), ***supradisciplină/ pluridisciplină*** (p. 191-192), ***domeniu/ subdomeniu*** (193-195). În acest caz se aplică în mod interesant interpretarea scalară a îndepărtării de sensul matematic. Identificarea domeniilor ştiinţifice cu care are relaţii matematica (***macrointerdisciplinaritatea***, p. 199-201), cu detalii riguroase (v. *Anexele 8-10*), cu categorizări şi analize semantice reprezintă un studiu de referinţă pentru caracterizarea interdisciplinară a ştiinţelor în etapa actuală. ***Microinterdisciplinaritatea***, reprezentată de intersecţia de domenii într-un singur punct este convingător ilustrată de substantivul FIGURĂ (utilizat în sport, lingvistică, logică, arte plastice) şi mai ales de scheme riguroase ale relaţiilor conceptuale care ar putea fi valorificate în alte cercetări (p. 207-224).

PARTEA a III-a rezervată analizei discursive aplicate terminologiei matematice interdisciplinare este în mod particular interesantă pentru că oferă date precise pentru distincţia dintre ***ştiinţele „tari"/ ştiinţele „slabe"***. Termeni operaţionali precum ***propagare*** şi ***difuzare*** a conceptelor, ***ştiinţă donator/ ştiinţă receptor***, ***termen migrator*** (p. 301-303) precizează interpretarea. În ştiinţele tari, numărul şi frecvenţa termenilor strict specializaţi în raport cu restul lexicului utilizat sunt mai mari decât în ştiinţele slabe (p. 330), ceea ce ar putea constitui baza unei analize statistice interesante pentru caracterizarea diverselor terminologii (mai ales a celor umaniste).

Contribuţia esenţială a analizei discursive practicate de Alice Toma ni se pare a fi însă analiza interdisciplinarităţii matematicii cu alte ştiinţe. Schemele proprietăţilor reprezentărilor conceptuale ale mai multor termeni interdisciplinari, analiza realizărilor conceptuale în texte din manualele de matematică, dar şi de biologie sau psihologie (cu reprezentări grafice interesante) sunt analize originale, de interes teoretic şi aplicativ. Un exemplu în acest sens este analiza/ reprezentarea termenului FUNCŢIE (p. 317-318).

BDD-R29 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 08:20:40 UTC)

Prin analiza discursivă se aduc argumente suplimentare în ce priveşte distincţia dintre ştiinţele „tari" şi cele „slabe". Interdisciplinaritatea este urmărită sub aspectul ***direcţiei de migrare*** a termenilor ştiinţifici, cu afirmaţia că ***ştiinţele tari*** pot fi calificate ca ştiinţe-donator, pe când ***cele slabe*** ca ***ştiinţă-gazdă*** sau ***ştiinţă-receptor***. Aşadar, distincţia dintre ştiinţele tari şi cele slabe se bazează pe luarea în consideraţie a mai multor criterii: direcţia de migrare a termenilor (p. 326), gradul de deschidere a codului din perspectiva „laicizării" (p. 327) şi în funcţie de capacitatea de a produce concepte care să migreze (sau în funcţie de relaţia a oferi/ a importa concepte, p. 327). Studiul frecvenţei termenilor în diferite sublimbaje oferă interpretări riguroase privind rata creşterii sau frecvenţa ridicată a unui termen într-un domeniu conducând la ideea că „ştiinţele cu cea mai mare interdisciplinaritate sunt ştiinţe dure sau ştiinţe donator" (p. 330). La fel de valoroasă este identificarea precisă a domeniilor ştiinţifice care manifestă interdisciplinaritatea cu limbajul matematic (fizica, tehnica, economia, astronomia, logica, chimia, medicina, aparţinând în general, ştiinţelor exacte (p. 330).

Demonstrarea complexă şi convingătoare a caracterului „tare" al limbajului matematic, determinarea riguroasă şi complexă a interdisciplinarităţii acestui limbaj, îmbinarea armonioasă a mai multor soluţii metodologice constituie contribuţii remarcabile ale cărţii lui Alice Toma la lingvistica şi terminologia actuală.

ANGELA BIDU-VRĂNCEANU

COSANA NICOLAE – *Canon, canonic*, Ed. Univers Enciclopedic, 2006, 270 p., cosana@yahoo.com

Lucrarea Cosanei Nicolae, *Canon, Canonic*, la origine o teză de doctorat condusă de prof. Paul Cornea este în peisajul criticii şi teoriei literare româneşti un eveniment important. De o mare probitate ştiinţifică, această carte are meritul de a prezenta un fenomen esenţial pentru istoria literară: este vorba despre discuţiile privitoare la canon în cultura americană din ultima parte a secolului XX. Lucrarea este structurată în şase părţi, *O perspectivă generală, Canonul american, Teoretizări ale schimbărilor canonice în Statele Unite, Forme de subminare a canonului dominanat, Canonul american de uz didactic, Proiecţii canonice*.

Fenomenul urmărit de Cosana Nicolae este greu de prins, iar autoarea încearcă să-l urmărească din cât mai multe perspective; ea investighează teorii literare, istorii literare, caută criteriile care au stat la baza alcătuirii unor antologii de literatură americană de mare răspândire. Bine documentată şi facând referinţă la lucrări esenţiale din bibliografia de specialitate, *Canon, canonic* îşi propune să ne explice cum, de ce şi în ce mod a apărut această schimbare de perspectivă. O schimbare care joacă un rol esenţial nu numai în didactică, în felul în care alcătuim o programă de studiu, sau în istoria literară, în structurarea unui canon, adică în felul în care selectăm şi discutăm un număr finit de scriitori, ci mai ales în felul în care ne raportăm la literatură.

Cosana Nicoale îşi începe lucrarea cu o prezentare generală a problematicii legate de canon, prezentare care cuprinde referinţe etimologice, o scurtă evoluţie istorică a conceptului în Antichitate, Evul Mediu şi Renaştere, repere utile pentru ca cititorul să înţeleagă modificările apărute în secolul XX. Ea urmăreşte diverse instanţe de legitimare în "Instrumentele canonizării", cu un accent special pus pe rolul formator al universităţii. În "Canonul american", analiza se opreşte asupra felului în care s-a transformat în viziune americană conceptul de canon, sub influenţa unor factori diverşi cum ar fi modificarea mentalităţii care a urmat după al doilea război mondial, când "spiritul triumfalist postbelic a plasat cultura la acelaşi nivel cu noul statut militar

BDD-R29 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 08:20:40 UTC)